

KWINTELOOIJEN; EEN NIEUW NATUURGEBIED IN DE UTRECHTSE HEUVELRUG.

Theo Reijnders

Asenweg 6, 3956 TX Leersum

Reijnders, T. 2009. Kwinteloijen, new nature in a former sand quarry. *Coolia* 52(2): 84–86.

This paper describes the colonization by fungi of a recently created recreational nature reserve in a former sand quarry near Rhenen in the province of Utrecht.

Kwinteloijen is de nieuwe naam voor de als recreatiegebied ingerichte voormalige zandgroeve De Dikkenberg. Ruim twintig jaar geleden werd de afgraving beëindigd en bleef er een enorm gat achter in de noordflank van de Utrechtse heuvelrug, ten noordwesten van Rhenen; zie kaartje. In 1995 werd het terrein door het Recreatieschap 'Utrechtse Heuvelrug' ten dele ingericht voor intensief recreatief gebruik. Maar een groot deel heeft een natuurbestemming gekregen, met de status van wandelgebied. Het is omheind en wordt begraaasd door Schotse hooglanders. Vanuit een blanco uitgangspunt heeft zich een nieuwe vegetatieontwikkeling in gang gezet die uitzonderlijk genoemd mag worden, ook wat de vestiging van paddenstoelen betreft. Weliswaar zijn niet alle ontwikkelingen vanaf het begin op de voet gevolgd, maar omdat begeleiders van Beuk en Eik nagenoeg ontbreken, ligt er nog de mogelijkheid om de vestiging van deze soorten te volgen.

Fijnschubbige ridderzwam (*Tricholoma imbricatum*) aangetroffen (Keizer, 2001). Inmiddels komt ook de Koeienboleet (*Suillus bovinus*) er voor, in, zoals meestal het geval is, flinke aantallen.

Het pionierskarakter van de vegetatie blijft nog steeds kenmerkend voor het afgegraven gebiedsdeel. De jonge, spontaan ontwikkelde bossen van Grauwe wilg en Ratelpopulier zijn in mycologisch opzicht onder meer zo verrassend, omdat bepaalde soorten paddenstoelen er massaal optreden. In de geleidelijke overgang van de natte plasoever naar de drogere hellingen met berken kunnen we enkele soorten soms in grote aantallen aantreffen, met name

Foto 1. Donzige melkzwam (*Lactarius pubescens*).
(Foto: Bart Heijne)

Zwartrode russula (*Russula olivaceoviolascens*), Gele wilgengordijnzwam (*Cortinarius cinnamomeoluteus*), Geringde ridderzwam (*Tricholoma cingulatum*) en Kokosmelkzwam (*Lactarius glyciosmus*). In dit gezelschap van overwegend aan Wilgen gebonden soorten treffen we in veel mindere mate aan: Roodbruine gordijnzwam (*Cortinarius subbalaustinus*, ook vaak bij berk), Kopperode gordijnzwam (*C. uliginosus*), Kousevoetgordijnzwam (*C. cohabitans*), Greppelmelkzwam (*Lactarius lacunarum*) en Gewone viltkop (*Inocybe dulcamara*). Tot de hier voorkomende berkenbegeleidende soorten behoren de Berkenridderzwam (*Tricholoma fulvum*), Donzige melkzwam (*Lactarius pubescens*), Kokosmelkzwam (*L. glyciosmus*), Kleine berkenrussula (*Russula nitida*), Roze berkenrussula (*R. betularum*), Bonte berkenrussula (*R. versicolor*) en Gewone berkenboleet (*Leccinum scabrum*).

Omdat Eiken ontbreken is het interessant te melden dat de Lila gordijnzwam (*Cortinarius albobviolaceus*) op een aantal plaatsen in dit gezelschap talrijk voorkomt. In het reeds opgaand bos van Ratelpopulieren staan zwermen van Populieridderzwam (*Tricholoma populinum*) en Populiermelkzwam (*Lactarius controversus*) en een enkele Rosse populierboleet (*Leccinum rufum*).

Specialiteiten

Een heel speciaal biotoop vormen de steile hellingen van profielwanden die als aardkundig monument bewaard zijn gebleven. Het profiel is inmiddels bepaald door klim- en glijpartijen van de spelende jeugd. De nog met rust gelaten lemige hellingen hebben een vrij open struiklaag met weinig kruiden en een uitgebreide moslaag. Dankzij de noord- en oostexposities, de beschaduwing en het afstromende water zijn er hier ook in droge perioden nog paddenstoelen te vinden. Dit biotoop kan verrassen met een dichte bezetting van middelgrote tot zeer kleine paddenstoelen, waarvan de hoofdmoot bestaat uit Gordijnzwammen van het ondergeslacht *Telamonina*. Hier is kennis te maken met enkele minder moeilijk te herkennen soorten zoals de Cederhoutgordijnzwam (*Cortinarius parvannulatus*), die naast een duidelijke geur ook een opstaand velumringetje heeft. Daarnaast is er de Bleke geelvezelgordijnzwam (*C. saniosus*)

Foto 2. *Witschubbighe gordijnzwam.*
(Foto: Bart Heijne)

met lange, goudgele, los aanliggende vezels op de steel. Het talrijkst is daar de Witschubbighe gordijnzwam (*C. hemitrichus*), een meestal in vrij dichte groepjes voorkomende begeleider van Berken, die zelfs herkenbaar blijft als door regen de dichte bezetting met schubbighe vezels is verdwenen. Een andere kleine, maar vrij karakteristieke *Telamonia* is de Smalsporige pelargoniumgordijnzwam, waarvan de in de Nederlandse naam genoemde kenmerken overduidelijk aanwezig kunnen zijn, maar het in de Latijnse naam vermelde “*violilamellatus*” zo onduidelijk is dat het een juiste benoeming eigenlijk in de weg staat. Overigens zijn er nogal wat haken en ogen als het gaat om de nieuwste taxonomische en nomenclatorische opvattingen (Dam & Kuyper, 2004). De groeiplaats van een dicht groepje exemplaren was heel speciaal, namelijk een humeuze bodem bedekt met sterk lemig zand dat door afspoeling is afgezet aan de hellingvoet. Dit milieutype werd onder meer ook geprefereerd door de Holsteelklufzwam (*Helvella elastica*).

Geheel andere biotopen vormen de drogere grazige terreingedeelten met vegetaties die neigen naar die van duin- en heideachtige landschappen. Ook hier treffen we soorten die vrij massaal kunnen optreden. In het heidebiotoop zijn dat in het bijzonder het Gewoon vuurzwammetje (*Hygrocybe miniata*) en de Heideknotszwam (*Clavaria argillacea*). De opvallendste graslandbewoners behoren tot de geslachten *Clitocybe*, *Entoloma*, *Galerina* en *Mycena*. Een bijzonderheid is het Gerimpeld mosoortje (*Arrhenia retiruga*), dat voorkomt in mosrijke open graslandvegetaties. Op relatief kale vochtige plaatsen treffen we verscheidene Stuiifzwammen aan, met name Loodgrijze bovist (*Bovista plumbea*), Melige stuiifzwam (*Lycoperdon lividum*), Zwartwordende stuiifzwam (*L. foetidum*) en Afgeplatte stuiifzwam (*Vascellum pratense*).

Diverse excursies hebben al een aardige soortenlijst opgeleverd, maar er zijn nog veel nieuwkomers te verwachten. Een voortgaande inventarisatie heeft als extra motivering het vaststellen van een volgorde in de nieuwe vestigingen en wel in het bijzonder van de mycorrhizavormende soorten. In een recent verschenen inventarisatierapport van de KNNV Wageningen zijn de paddenstoelenwaarnemingen uit de jaren 2000 en 2006 vergeleken. In 2000 en 2006 zijn er respectievelijk 150 en 190 soorten gevonden.

Literatuur

- Dam, N.J. & Kuyper, Th.W. 2004. Het geslacht *Cortinarius* in Nederland –VI: Groep 26 – slanksporige *Telamonia*'s. *Coolia* 47(3): 153–167.
- Keizer, P.J. 2001. Harig Kaalkopje in zandgroeve Dikkenberg. *Coolia* 44(1): 37.
- KNNV Wageningen, 2008. Inventarisatie Flora en Fauna Kwintelooijen 2006.